

НАКОПИЧУВАЛЬНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ: ДОСВІД РЕСПУБЛІКИ КАЗАХСТАН

Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України
вул. Лютеранська, 28а, офіс 1
01024, м. Київ, Україна
тел. +38 044 290 47 37
info@feao.org.ua
www.feao.org.ua
www.facebook.com/feao.vru/

У дослідженні проаналізовано систему накопичувального пенсійного страхування Республіки Казахстан. Розглянуто основні засади функціонування пенсійної системи, зокрема другого та третього рівнів, та особливості діяльності Єдиного накопичувального пенсійного фонду, який з 2014 року об'єднав усю систему недержавного пенсійного забезпечення в Республіці Казахстан. У дослідженні представлено інформацію про основні тенденції розвитку системи пенсійних накопичень у динаміці.

Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України створено в межах проекту, що імплементується консорціумом партнерів, адмініструється Вестмінстерською фундацією за демократію (WFD) та фінансується програмою «Підтримка реформи управління державними фінансами» Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ) за дорученням Федерального Міністерства економічної співпраці та розвитку Німеччини (BMZ) та Міністерства Великої Британії з питань міжнародного розвитку (DfID).

Завдання Офісу полягає в посиленні ефективності та якості економічного й фінансового законодавства, яке розробляє й ухвалює Верховна Рада України, та підвищенні рівня використання наявної в Україні фінансової інформації для здійснення ефективного нагляду за діяльністю уряду.

Передрук цього матеріалу авторизований. Дозвіл на використання або передрук тексту необхідно отримати напяму від власників прав.

Підготували: к. е. н. Алла Іващенко.
За заг. редакцією Віктора Мазярчука.

Думки, висловлені в матеріалах авторів, необов'язково відображають точку зору ОФЕА, його працівників або представників наглядової ради.

Автори не є співробітниками, не консультують, не володіють акціями та не отримують фінансування від жодної компанії чи організації, яка мала б користь від цього матеріалу, а також жодним чином з ними не пов'язані.

© Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України, 2018

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП.....	4
1. ХАРАКТЕРНІ РИСИ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ РЕСПУБЛІКИ КАЗАХСТАН	5
2. ОСОБЛИВОСТІ НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ КАЗАХСТАНУ	9
3. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ.....	10
4. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В РЕСПУБЛІЦІ КАЗАХСТАН	18
ВИСНОВКИ	21
ДОДАТКИ.....	23
Додаток 1.....	23

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЄНПФ – Єдиний національний накопичувальний фонд

ІПР – індивідуальні пенсійні рахунки

ОПВ – обов'язкові пенсійні внески

ОППВ – обов'язкові професійні пенсійні внески

ОПВР – обов'язкові пенсійні внески роботодавця

ДПВ – добровільні пенсійні внески

ВСТУП

Розвиток корпоративних пенсійних програм дозволить збільшити рівень участі населення в недержавному пенсійному забезпеченні, може підвищити його активність у процесах накопичення коштів на майбутню пенсію, що сприятиме вдосконаленню національної системи пенсійного забезпечення. Прикладом такого підходу є професійна пенсійна схема в Республіці Казахстан.

Передбачається, що поступове зростання кількості учасників програм недержавного пенсійного забезпечення позитивно впливатиме на формування фінансової культури, збільшуватиме рівень відповідальності населення за процеси накопичення власного пенсійного капіталу.

У Казахстані, окрім солідарної системи, усі працюючі в обов'язковому порядку відраховують 10% доходів до Єдиного накопичувального пенсійного фонду, який було сформовано в 2014 році шляхом передачі йому всіх пенсійних активів і зобов'язань від приватних фондів (близько 10 діючих приватних фондів на той час). Накопичені засоби інвестуються в економіку держави, а після припинення трудової діяльності працівника йдуть на його особисте пенсійне забезпечення.

Окрім того, Єдиний накопичувальний пенсійний фонд залучає обов'язкові професійні пенсійні внески та добровільні пенсійні внески і забезпечує здійснення пенсійних виплат. Єдиним акціонером накопичувального пенсійного фонду є держава.

У дослідженні проаналізовано структуру пенсійної системи Республіки Казахстан та розкрито сутність накопичувальної пенсійної системи другого та третього рівнів. Визначено, що пенсійні накопичення зараховуються на індивідуальні пенсійні рахунки за такими типами внесків, як обов'язкові пенсійні внески, обов'язкові професійні пенсійні внески та добровільні пенсійні внески.

Проаналізовано тенденції розвитку накопичувальної пенсійної системи Республіки Казахстан у динаміці та визначено основні принципи її функціонування, зокрема Єдиного накопичувального пенсійного фонду. Детальніше аналіз накопичувальної пенсійної системи розглянуто в розділах 1-4.

1. ХАРАКТЕРНІ РИСИ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ РЕСПУБЛІКИ КАЗАХСТАН

Пенсійне забезпечення Республіки Казахстан представлено трирівневою системою, яка поєднує механізми солідарної та накопичувальної систем¹.

1-й рівень передбачає виплату базових та солідарних² пенсій, джерелом фінансування яких є державний бюджет.

Держава виплачує солідарну пенсію в разі наявності трудового стажу до 1998 року, а також базову пенсію, яка виплачується громадянам незалежно від стажу щонайменше на рівні 54% від прожиткового мінімуму. З 1 липня 2018 року змінився порядок призначення базової пенсії: її розмір залежить від стажу участі в пенсійній системі³.

2-й рівень складається з двох типів внесків: обов'язкових пенсійних внесків (далі – ОПВ) на рівні 10% від доходу працівників та обов'язкових професійних пенсійних внесків роботодавців (далі – ОППВ/ОПВР) за працівників, зайнятих на небезпечних виробництвах, на рівні 5%, які введено з січня 2014 року. З 2020 року вводяться обов'язкові 5% відрахування за всіх працівників.

Роботодавець відповідальний за своєчасне і повне перерахування обов'язкових видів пенсійних внесків: 10% (ОПВ) від доходу працівника (з 1 січня 1998 року) і 5% обов'язкових професійних пенсійних внесків (ОППВ) за рахунок коштів роботодавця на користь працівників, зайнятих на небезпечних виробництвах (з 1 січня 2014 року)².

Ці накопичення акумулюються на індивідуальних пенсійних рахунках (далі – ІПР) вкладників і є їх власністю, а значить можуть передаватися в спадок.

Щомісячний дохід, який приймається для розрахунку ОПВ, не повинен перевищувати 75-кратний мінімальний розмір заробітної плати, встановлений на відповідний фінансовий рік законом про республіканський бюджет¹.

Щомісячна пенсійна виплата з ЄНПФ (на основі ОПВ та ОППВ) визначається як сума пенсійних накопичень, помножена на коефіцієнт поточної вартості пенсійних накопичень у відповідному віці отримувача згідно з Методикою та розрахована на кожен місяць.

Розмір щомісячної пенсійної виплати не може бути меншим ніж 54% від прожиткового мінімуму, встановленого на відповідний рік законом про республіканський бюджет.

---

¹ Пенсионная система Республики Казахстан. Отримано 5 листопада 2018 року з: https://www.enpf.kz/ru/pension-system/simple/base/index.php?ELEMENT_ID=1907.

² Солідарний компонент пенсії (або трудову пенсію) отримують ті, хто має стаж роботи до 1998 року не менше півроку. Трудовий стаж після 1998 року підтверджується участю в накопичувальній системі, до 1998 року – трудовою книжкою або на підставі документів, що підтверджують відомості про роботу, або рішенням суду / Средняя пенсия в Казахстане. Отримано 5 листопада 2018 року з: <https://www.zakon.kz/4933799-srednyaya-pensiya-v-kazahstane.html>.

³ Річний звіт ЄНПФ за 2017 рік. Отримано 5 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/3bf/3bf6d84c1b63a1330a5f04e473dad78.pdf>.

У випадку, якщо сума пенсійних накопичень на дату звернення до ЄНПФ не перевищує 12-кратний розмір мінімальної пенсії, встановленої законом про республіканський бюджет на відповідний фінансовий рік, вона виплачується отримувачу одночасно⁴.

ОПВР, тобто обов'язкові професійні пенсійні внески роботодавців, також називаються умовно-накопичувальною системою (порівняння наведено в табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз накопичувальної та умовно-накопичувальної пенсійної системи⁵

Критерій	Накопичувальна	Умовно-накопичувальна
Мета	Формування пенсійних накопичень для матеріального забезпечення достатнього рівня життя на пенсії	Підвищення рівня пенсійного забезпечення з урахуванням принципів соціальної справедливості (як альтернатива зменшення фінансування солідарної системи)
Розмір внесків від щомісячного доходу робітника	10% від щомісячного доходу працівника + 5% за рахунок коштів роботодавців для працівників, зайнятих на роботах зі шкідливими умовами праці	5% від щомісячного доходу працівника за рахунок власних коштів роботодавця
Переваги	Пенсійні накопичення вкладника (отримувача) можуть бути отримані у спадок відповідно до законодавства Республіки Казахстан	Виплата пенсії здійснюється довічно (за умови перерахування роботодавцем ОПВР за працівника в сукупності не менш ніж 5 років), навіть якщо кошти на умовному пенсійному рахунку вичерпані. Система є найбільш вигідною для людей з невисоким рівнем заробітної плати.
Умови виплат	При досягненні пенсійного віку, при виїзді на постійне місце проживання за межі Республіки Казахстан, у спадок, за інвалідністю I та II групи, встановленої безстроково, при укладенні договору пенсійного	При досягненні пенсійного віку (за умови перерахунку роботодавцем ОПВР за працівника в сукупності не менш ніж 5 років), при інвалідності I та II групи, встановленої безстроково

⁴ Процедура получения выплат по наиболее частым случаям. Отримано 5 листопада 2018 року з: https://www.enpf.kz/ru/pension-system/simply/advanced/index.php?ELEMENT_ID=1957

⁵ Условно-накопительная пенсионная система для работников (получателей). Отримано 5 листопада 2018 року з: https://www.enpf.kz/ru/pension-system/simply/expert/index.php?ELEMENT_ID=2134.

	ануїтету зі страховою компанією при достатності пенсійних накопичень на ІПР	
Від чого залежить розмір виплати	Від суми пенсійних накопичень на ІПР вкладника, тобто за схемою «скільки накопичив, стільки й отримав»	Право на пенсійні виплати за рахунок ОПВР мають фізичні особи, за яких перераховано ці внески в сукупності не менш ніж 60 календарних місяців. Параметри, які використовуються для розрахунку розміру пенсійних виплат за рахунок ОПВР, щорічно встановлюються уповноваженим органом
Строки здійснення виплат	До вичерпання пенсійних накопичень	Довічно

Передбачається, що обидві системи будуть діяти паралельно.

Роботодавець звільняється від сплати ОПВР у ЄНПФ за таких працівників⁶:

- фізичних осіб, які досягли пенсійного віку: чоловіки – 63 роки, жінки – 58 років. З 01.01.2018 року – 58,5 років для жінок, оскільки планується поетапне збільшення пенсійного віку для жінок до 63 років – на півроку кожен рік протягом 10 років;
- військовослужбовців (окрім строкової служби), співробітників спеціальних державних та правоохоронних органів, державної, фельд'єгерської служби, а також осіб, права яких мати спеціальні звання, чини та носити формений одяг скасовані з 1 січня 2012 року;
- осіб, які мають інвалідність I та II груп, якщо вона встановлена безстроково;
- суддів у відставці, які отримують щомісячне довічне утримання;
- отримувачів пенсійних виплат за вислугу років.

3-й рівень представлений добровільними пенсійними внесками (далі – ДПВ).

Джерелом виплат для 2-го та 3-го рівнів пенсійної системи є накопичення громадян у Єдиному накопичувальному пенсійному фонді (далі – ЄНПФ)⁷ та інвестиційний дохід за цими накопиченнями.

⁶ Условно-накопительная пенсионная система для работников (получателей). Отримано 5 листопада 2018 року з: https://www.enpf.kz/ru/pension-system/simply/expert/index.php?ELEMENT_ID=2134.

⁷ Єдиний накопичувальний пенсійний фонд було створено протягом 08.2013–03.2014 рр. шляхом передачі йому всіх пенсійних активів і зобов'язань від приватних фондів (на 1.01.2013 року діяло 10 приватних фондів). Річний звіт ЄНПФ за 2017 рік, с. 11-12. Отримано 5 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/3bf/3bf6d84c1b63a1330a5f04e473dad78.pdf>.

У вересні 2013 року відповідно до вимог Закону «Про пенсійне забезпечення»⁸ державний пакет акцій АТ «ЄНПФ» був переданий у довірче управління Національному банку Республіки Казахстан. Також йому перейшли функції банку-кастодіана⁹ й управління пенсійними активами ЄНПФ.

ЄНПФ як некомерційна організація не переслідує мету отримання прибутку для акціонерів, а є єдиним адміністратором й оператором всіх фінансових й інформаційних потоків накопичувальної пенсійної системи Республіки Казахстан¹⁰.

Також держава гарантує збереження пенсійних накопичень у ЄНПФ, сформованих за рахунок обов'язкових і обов'язкових професійних пенсійних внесків, у тому числі захист від інфляції.

---

⁸ Закон Республіки Казахстан «О пенсионном обеспечении в Республике Казахстан». Отримано 5 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/855/855f6865d8be9dc353ce35a4e118b3a3.pdf>.

⁹ Банк-кастодіан – депозитарний банк

¹⁰ Річний звіт ЄНПФ за 2017 рік, с. 13. Отримано 5 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/3bf/3bf6d84c1b63a1330a5f04e473dadc78.pdf>.

2. ОСОБЛИВОСТІ НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ КАЗАХСТАНУ

Пенсійні активи, сформовані за рахунок обов'язкових пенсійних внесків, обов'язкових професійних пенсійних внесків і добровільних пенсійних внесків, включають пенсійні внески, інвестиційний дохід, кошти, що надійшли як пеня та відшкодування збитків, за мінусом комісійної винагороди.

Права фізичних і юридичних осіб на пенсійні активи, сформовані за рахунок ОПВ, ОППВ та ДПВ, належать до майнових прав, передбачених законом¹¹.

Накладення арешту або звернення стягнень на ОПВ, ОППВ, пені, пенсійні активи і пенсійні накопичення за боргами вкладника (одержувача), Державної корпорації, ЄНПФ, банку-кастодіана і керуючого інвестиційним портфелем не допускається, у тому числі у випадках ліквідації та (або) банкрутства перерахованих суб'єктів.

Пенсійні активи, сформовані за рахунок ОПВ, ОППВ та ДПВ, використовуються тільки на:

- розміщення у фінансові інструменти, перелік яких визначається уповноваженим органом та інвестиційною декларацією;
- здійснення пенсійних виплат відповідно до законодавства Республіки Казахстан;
- переведення пенсійних накопичень у страхову організацію за договором пенсійного ануїтету в порядку, передбаченому законодавством та нормативно-правовим актом уповноваженого органу;
- повернення помилково зарахованих пенсійних внесків та інших помилково зарахованих грошей;
- виплату комісійної винагороди ЄНПФ у випадках і розмірі, встановлених законодавством.

ЄНПФ у порядку, встановленому законодавством Республіки Казахстан, веде бухгалтерський облік і складає фінансову звітність, а також надає фінансову звітність та первинні статистичні дані в уповноважений орган окремо про:

- пенсійні активи, сформовані за рахунок ОПВ, ОППВ та ДПВ;
- пенсійні активи, сформовані за рахунок ОПВР;
- власні кошти, призначені для забезпечення фінансово-господарської діяльності Єдиного накопичувального пенсійного фонду.

Гранична величина комісійної винагороди ЄНПФ встановлюється в межах не вище:

- 1) 7,5% від інвестиційного доходу;
- 2) 0,025% на місяць від пенсійних активів.

Розмір комісійної винагороди може змінюватися не частіше, ніж один раз на рік. Він щорічно затверджується правлінням Національного банку Республіки Казахстан.

---

¹¹ Закон Республіки Казахстан «О пенсионном обеспечении в Республике Казахстан». Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/855/855f6865d8be9dc353ce35a4e118b3a3.pdf>.

3. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ

Для визначення загальних тенденцій розвитку доцільно розглянути динаміку пенсійних накопичень та кількість індивідуальних пенсійних рахунків (рис. 1).

Рис. 1. Пенсійні накопичення та індивідуальні рахунки в 2014–2018 рр. (станом на початок року)

Джерело: сформовано автором на основі інформації ЄНПФ¹².

Примітка: національну валюту Казахстану KZT було переведено в євро на основі середньорічних валютних курсів попереднього року¹³.

Рис. 1 вказує на тенденцію збільшення обох показників. Найбільший темп приросту як за пенсійними накопиченнями, так і за зростанням пенсійних рахунків спостерігався у 2015 році порівняно з даними 2014 року – майже 200 та 120% відповідно. Середній темп приросту за період, проаналізований на рис. 1, для пенсійних накопичень становив близько 60%, а для ІПР – близько 30%.

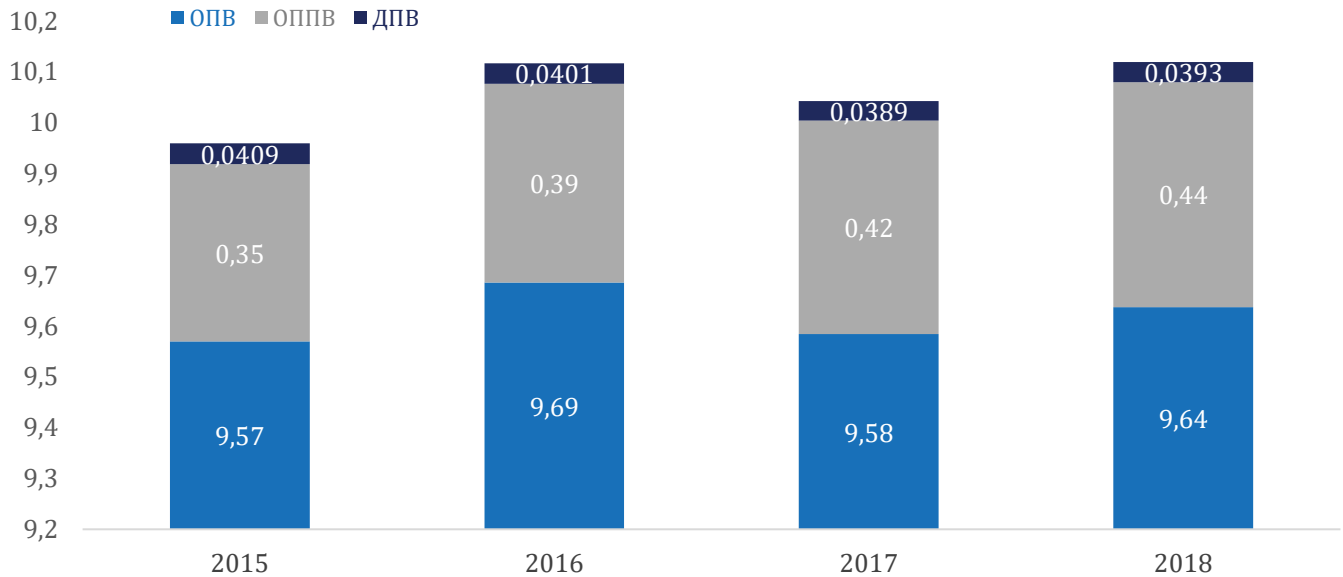
Станом на 01.01.2017 року спостерігається спад пенсійних накопичень – 30%, що пов'язано зі значним рівнем девальвації національної валюти щодо курсу євро¹². Детальніше розмір пенсійних накопичень у національній валюті представлено в Додатку 1.

¹² Отчет об объемах пенсионных накоплений и количестве индивидуальных пенсионных счетов вкладчиков (получателей) на 01.01.2015 г. по областям Республики Казахстан. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/f5d/f5da275e382f0f367dc8f779585cfc6f.pdf>. Отчет об объемах пенсионных накоплений и количестве индивидуальных пенсионных счетов вкладчиков (получателей) ОППВ по областям/городам Республики Казахстан по состоянию на «01» января 2018 года. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/454/454a96d15c3c0bf353f486267883b635.pdf>.

¹³ Курсы валют в Казахстане. Архив официальных курсов валют к казахстанскому тенге. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://kazfin.info/archive/>.

У 2015–2018 рр. зростання рік до року для пенсійних рахунків відбувалося на рівні близько 1%. У 2017 році пенсійні накопичення значно скоротилися – приблизно на 30%, а на 01.01.2018 року зростання становило 20%.

Диверсифікація ІПР за типами накопичень у динаміці представлено на рис. 2.

Рис. 2. Диверсифікація ІПР за типами в 2015–2018 рр. (станом на початок року), млн од.

Джерело: сформовано автором на основі інформації ЄНПФ¹⁴.

На рис. 2 за весь період у загальній кількості ІПР значна частка належить обов'язковим пенсійним внескам (у середньому близько 96%). Частка професійних та добровільних внесків незначна та становить 4 та 0,4% відповідно.

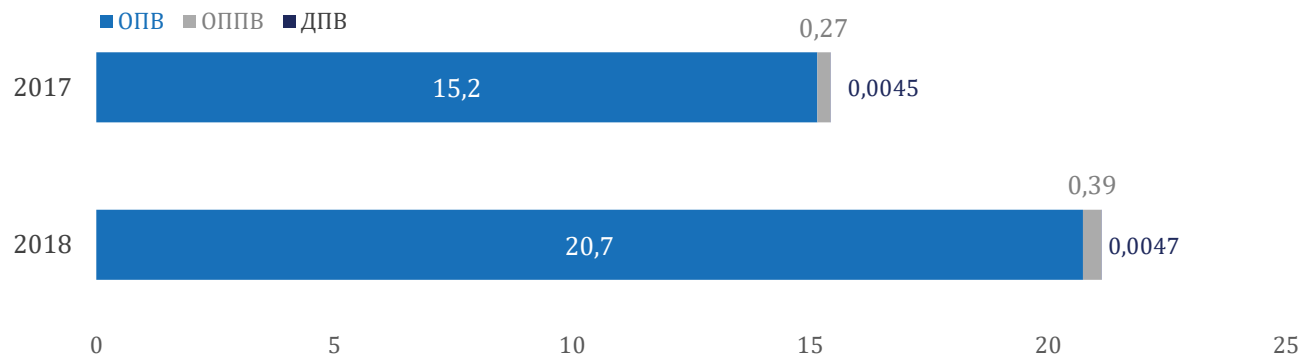
З 2017 року у звітах ЄНПФ також висвітлюється інформація про кількість рахунків, на яких є пенсійні накопичення, тобто станом на початок 2017–2018 рр. частка рахунків з накопиченнями за всіма типами рахунків становила від 92 до 96%, тобто більшість рахунків активні і на них здійснюються пенсійні накопичення.

Інформація про рівень пенсійних накопичень за типами рахунків у звітах ЄНПФ почала висвітлюватися з 2017 року, їх динаміку представлено на рис. 3.

На рис. 3 частка пенсійних накопичень за рахунками ОПВ становить близько 98%, за рахунками ОППВ та ДПВ вона невелика – 2 та 0,2% відповідно, що свідчить про незначний рівень добровільних вкладень громадян: на 01.01.2018 року добровільні пенсійні

¹⁴ Показатели Фонда в динамике за 2014 год. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/596/5966f0adaa21337a9fc9b885fdb01b99.pdf>. Показатели Фонда в динамике за 2015 год. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/85e/85e8e0f9627485466eb7493b2c2844f1.pdf>. Показатели Фонда в динамике за 2016 год. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/ce1/ce187e242a9b365cf406fa2467a7f0c8.pdf>. Показатели Фонда в динамике за 2017 год. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/9f4/9f4f8cd3dd7767ccc9c486362c69224d.pdf>.

накопичення становили близько 4,7 млн євро, а професійні пенсійні накопичення – близько 386,5 млн євро.

Рис. 3. Рівень пенсійних накопичень у 2017–2018 рр. відповідно до типу ІПР (станом на початок року), млрд євро

Джерело: сформовано автором на основі інформації ЄНПФ¹⁵.

Примітка: національну валюту Казахстану KZT було переведено в євро на основі середньорічних валютних курсів попереднього року¹⁶.

Співвідношення пенсійних внесків до пенсійних виплат у динаміці розглянуто на рис. 4.

Рис. 4. Пенсійні внески та пенсійні виплати за 2015–2018 рр. (станом на початок року), млрд євро

Джерело: сформовано автором на основі інформації ЄНПФ¹⁷.

¹⁵ Показатели Фонда в динамике за 2016 год. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/ce1/ce187e242a9b365cf406fa2467a7f0c8.pdf>. Показатели Фонда в динамике за 2017 год. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/9f4/9f4f8cd3dd7767ccc9c486362c69224d.pdf>.

¹⁶ Курсы валют в Казахстане. Архив официальных курсов валют к казахстанскому тенге. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://kazfin.info/archive/>.

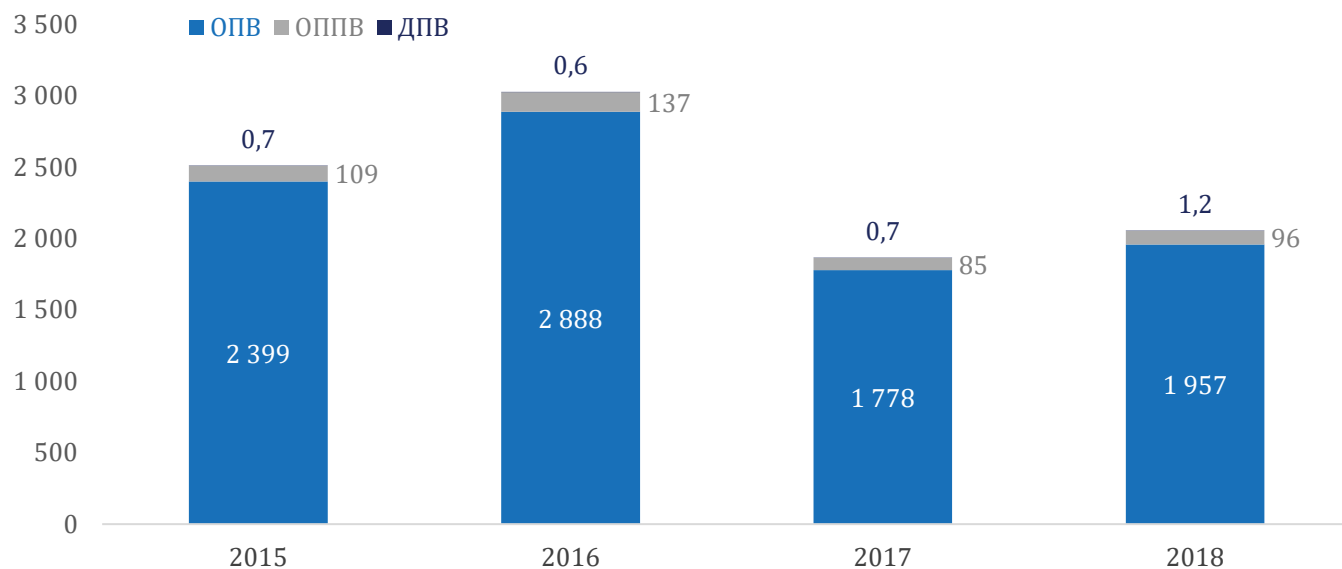
¹⁷ Показатели Фонда в динамике за 2016 год. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/ce1/ce187e242a9b365cf406fa2467a7f0c8.pdf>. Показатели Фонда в динамике за 2017 год. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/9f4/9f4f8cd3dd7767ccc9c486362c69224d.pdf>.

Примітка: національну валюту Казахстану KZT було переведено в євро на основі середньорічних валютних курсів попереднього року¹⁸.

У 2018 році рівень пенсійних внесків порівняно з показником 2015 року зменшився на 20%, при цьому в 2017 році зменшення становило 52% (див. рис. 4).

Збільшився загальний обсяг пенсійних витрат на 46% у 2018 році порівняно з показником 2015 року. Щодо темпів рік до року, то в 2016 році спостерігалось зростання на рівні майже 60%, у 2017 році – зменшення на 30%, а в 2018 році – збільшення на 27%.

На рис. 5 представлені зміни диверсифікації пенсійних внесків за типами рахунків.

Рис. 5. Пенсійні внески за типами рахунків у 2015–2018 рр. (станом на початок року), млн євро

Джерело: сформовано автором на основі інформації ЄНПФ¹⁹.

Примітка: національну валюту Казахстану KZT було переведено в євро на основі середньорічних валютних курсів попереднього року²⁰.

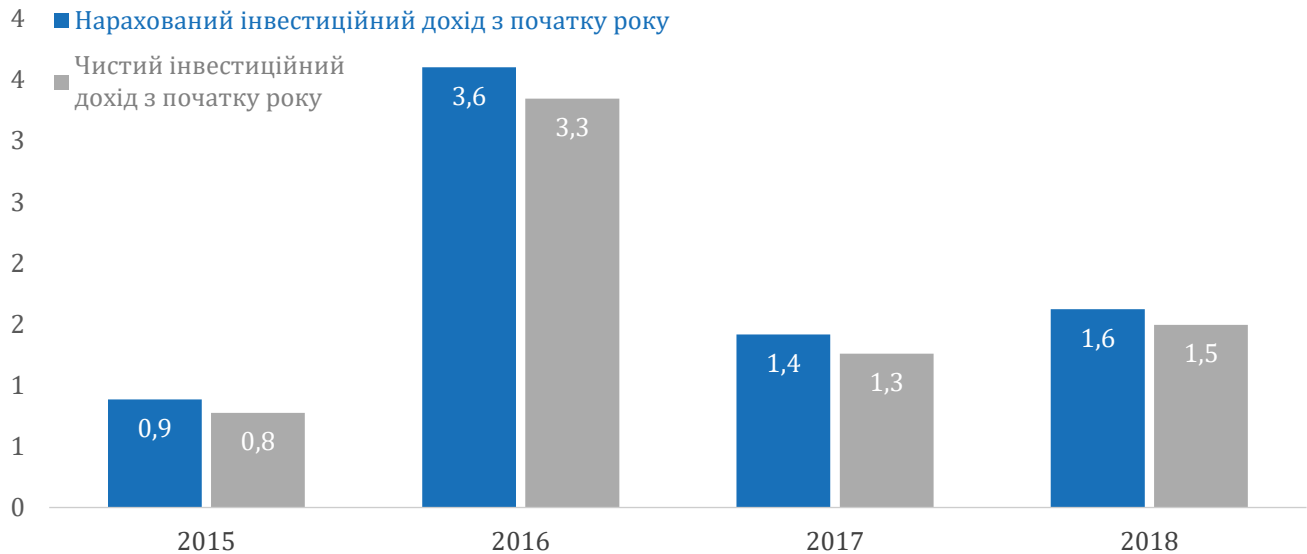
Тенденція частки рахунків у пенсійних внесках за роками стала, тобто близько 95,5, 4,5 та 0,04% належить ОПВ, ОППВ та ДПВ відповідно (див. рис. 5).

¹⁸ Курси валют в Казахстане. Архив официальных курсов валют к казахстанскому тенге. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://kazfin.info/archive/>.

¹⁹ Показатели Фонда в динамике за 2014 год. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/596/5966f0adaa21337a9fc9b885fdb01b99.pdf>. Показатели Фонда в динамике за 2015 год. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/85e/85e8e0f9627485466eb7493b2c2844f1.pdf>. Показатели Фонда в динамике за 2016 год. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/ce1/ce187e242a9b365cf406fa2467a7f0c8.pdf>. Показатели Фонда в динамике за 2017 год. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/9f4/9f4f8cd3dd7767ccc9c486362c69224d.pdf>.

²⁰ Курси валют в Казахстане. Архив официальных курсов валют к казахстанскому тенге. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://kazfin.info/archive/>.

На рис. 6 подано абсолютні значення нарахованого та чистого інвестиційного доходу в 2015–2018 рр.

Рис. 6. Нарахований та чистий інвестиційний дохід у 2015–2018 рр., млн євро (станом на початок року), млрд євро

Джерело: сформовано автором на основі інформації ЄНПФ²¹.

Примітка: національну валюту Казахстану KZT було переведено в євро на основі середньорічних валютних курсів попереднього року²².

Згідно з даними рис. 6 у 2016 році нарахований та чистий інвестиційний дохід були найвищими за весь проаналізований період, при цьому темп приросту для кожного з них становив більше 300%.

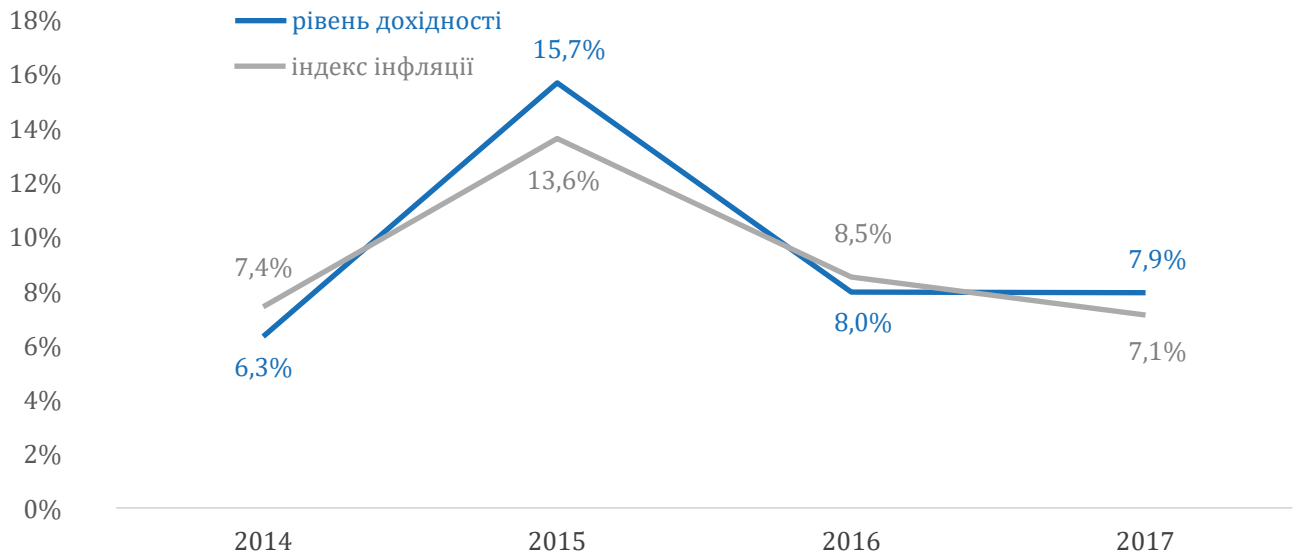
У 2017 році суттєво скоротилися показники дохідності – 60 та 63% для нарахованого та чистого інвестиційного доходу, а на початок 2018 року підвищення становило 14,5 та майже 19% відповідно порівняно з аналогічними показниками попереднього року.

У середньому питома вага чистого інвестиційного доходу в загальній вартості нарахованого доходу становила близько 90%.

Динаміку загальної тенденції дохідності накопичувальної пенсійної системи Казахстану щодо рівня інфляції показано на рис. 7.

²¹ Показатели Фонда в динамике за 2014 год. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/596/5966f0adaa21337a9fc9b885fdb01b99.pdf>. Показатели Фонда в динамике за 2015 год. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/85e/85e8e0f9627485466eb7493b2c2844f1.pdf>. Показатели Фонда в динамике за 2016 год. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/ce1/ce187e242a9b365cf406fa2467a7f0c8.pdf>. Показатели Фонда в динамике за 2017 год. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/9f4/9f4f8cd3dd7767ccc9c486362c69224d.pdf>.

²² Курсы валют в Казахстане. Архив официальных курсов валют к казахстанскому тенге. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://kazfin.info/archive/>.

Рис. 7. Рівень дохідності накопичувальної пенсійної системи та індекс інфляції в 2014–2017 рр., %

Джерело: сформовано автором на основі звіту ЄНПФ²³.

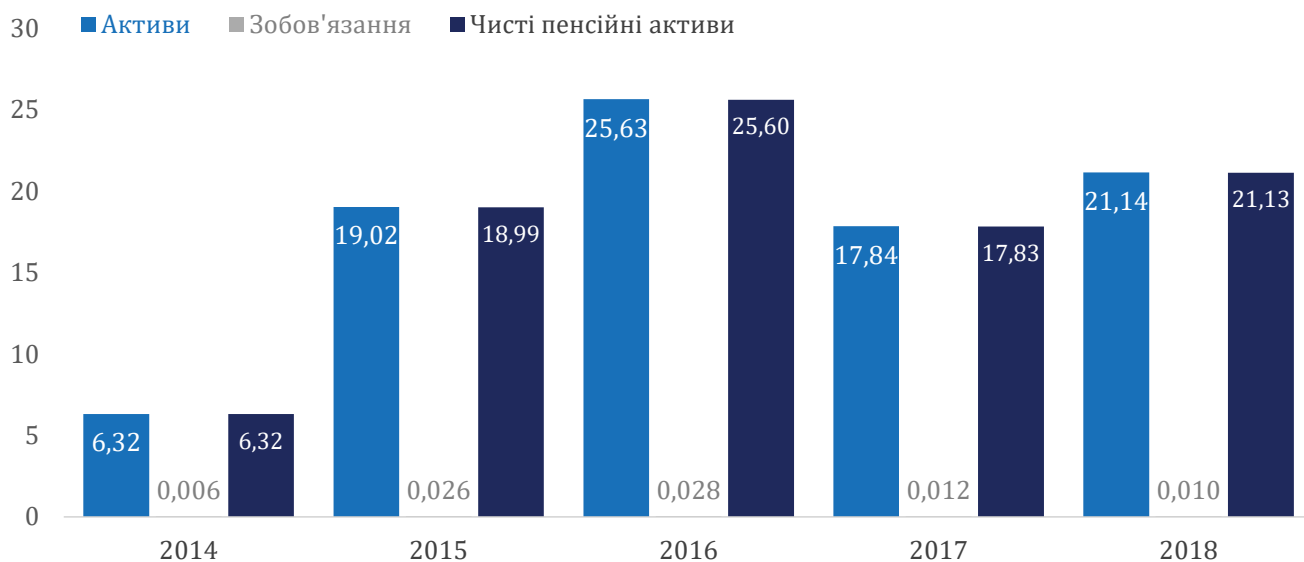
Найвищий рівень дохідності накопичувальної пенсійної системи спостерігався за підсумками 2015 року (див. рис. 7), що корелює з рис. 6, де на 01.01.2016 року було значення найвищого інвестиційного доходу.

У 2015 та 2017 рр. спостерігалось перевищення рівня дохідності над рівнем інфляції на близько 2 та 1 в. п. відповідно, для 2014 та 2016 рр. характерна протилежна тенденція, коли інфляція перевищувала рівень дохідності на близько 1 в. п.

На рис. 8 розглянуто динаміку загальної вартості активів ЄНПФ (основу яких і складають пенсійні внески вкладників), його зобов'язань та чистої вартості активів, що дорівнює різниці між загальними активами та зобов'язаннями фонду.

²³ Річний звіт ЄНПФ за 2017 рік, с. 26. Отримано 7 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/3bf/3bf6d84c1b63a1330a5f04e473dadc78.pdf>.

Рис. 8. Пенсійні активи та зобов'язання ЄНПФ у 2014–2018 рр. (станом на початок року), млрд євро.

Джерело: сформовано автором на основі аудиторських висновків ЄНПФ²⁴.

Примітка: національну валюту Казахстану KZT було переведено в євро на основі середньорічних валютних курсів попереднього року²⁵.

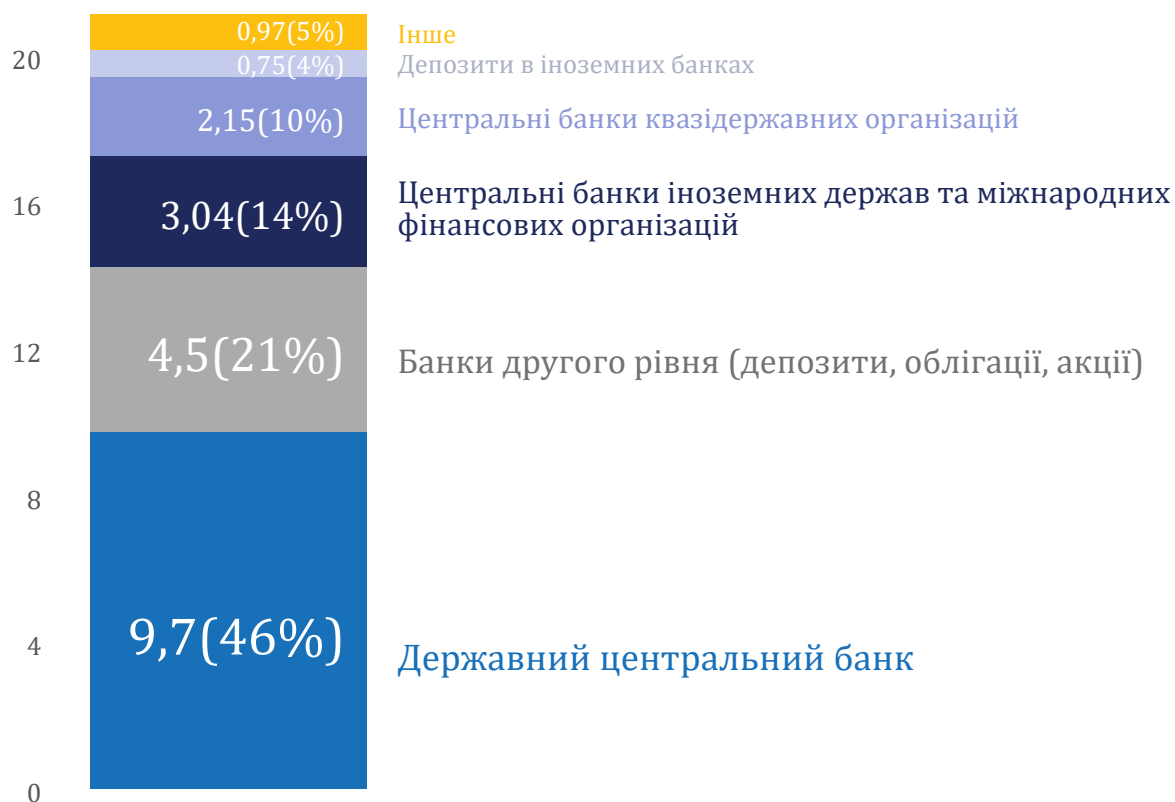
Упродовж 2014–2018 рр. спостерігалися різні тенденції змін чистої вартості активів: у 2014–2016 рр. збільшилася вартість чистих активів, а саме на початок 2015 року темп приросту становив близько 200%, а на початок 2016 року – близько 35% до показника попереднього року.

На початок 2017 року чиста вартість пенсійних активів знизилася на 30%, а на початок 2018 року – підвищилася на 18%.

Окрім вартості активів доцільно проаналізувати напрями їх інвестування (див. рис. 9).

²⁴ Финансовая отчетность и Аудиторское заключение независимого аудитора за год, закончившийся 31 декабря 2017 года. ЕНПФ. Отримано 7 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/142/142ab7d815372c06f293ce5a05a96a1e.pdf>. Финансовая отчетность и Аудиторское заключение независимого аудитора за год, закончившийся 31 декабря 2016 года. ЕНПФ. Отримано 7 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/3d0/3d0b66e5554ad544bacb3bfec19bc305.pdf>. Финансовая отчетность и Аудиторское заключение независимого аудитора за год, закончившийся 31 декабря 2015 года. ЕНПФ. Отримано 7 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/5c1/5c17aab25226035e7fa0a3cc025aa8e5.pdf>. Финансовая отчетность и Аудиторское заключение независимого аудитора за год, закончившийся 31 декабря 2014 года. ЕНПФ. Отримано 7 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/f90/f90ee27b4a4e3da8c4e21d4ff7cbde12.pdf>.

²⁵ Курсы валют в Казахстане. Архив официальных курсов валют к казахстанскому тенге. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://kazfin.info/archive/>.

Рис. 9. Структура інвестування пенсійних активів ЄНПФ на 01.01.2018 року, млрд євро

Джерело: сформовано автором на основі звіту ЄНПФ²⁶.

З рис. 9 помітна тенденція, що більшість активів, а саме 46%, вкладається у державний центробанк та внутрішні банки другого рівня Республіки Казахстан (21,2%). 14,4 та 10,2% від усіх вкладень пенсійних активів ЄНПФ припадає на вкладення у центральні банки іноземних держав та центробанки квазідержавних організацій²⁷ відповідно. Питома вага депозитів в іноземних банках на початок 2018 року становить 0,75%.

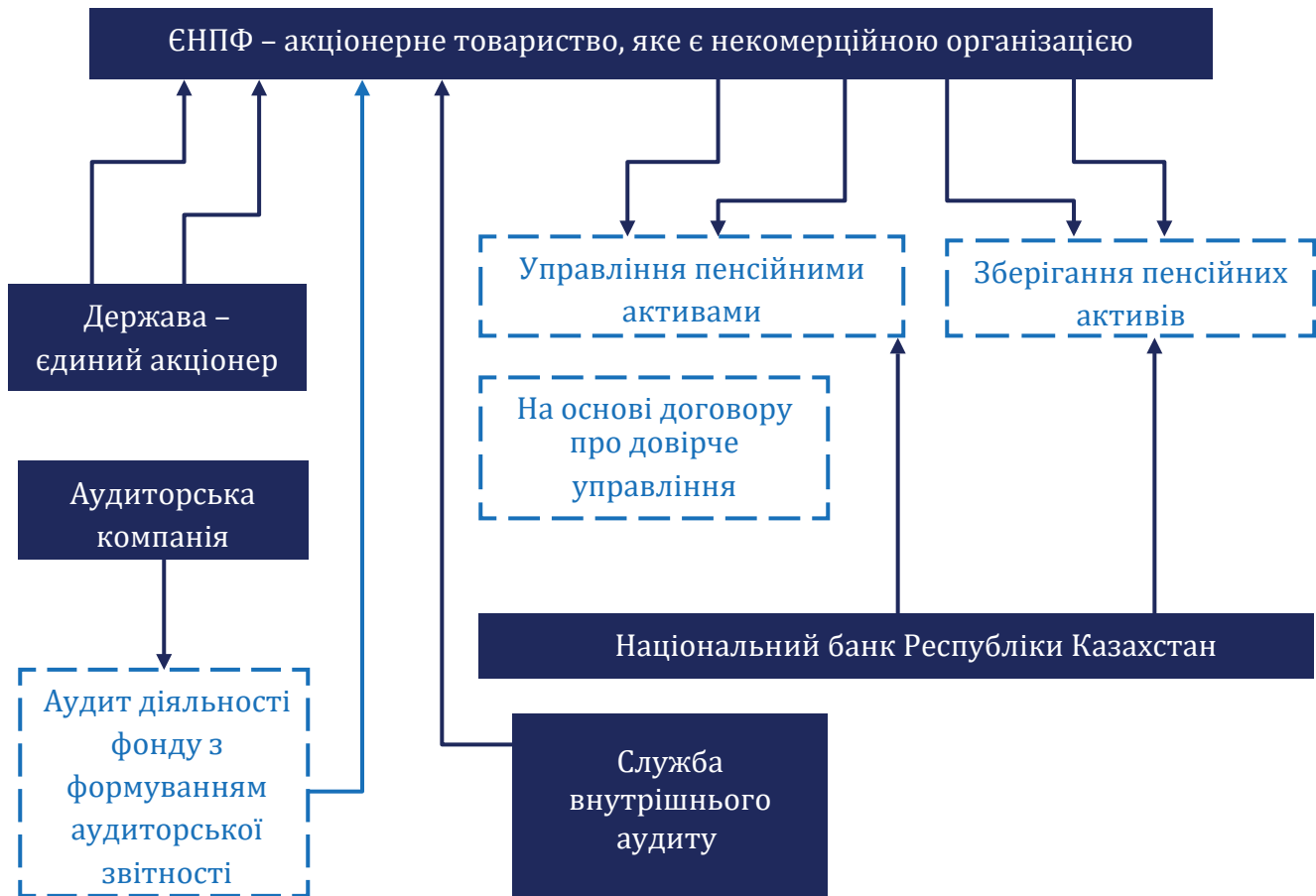
²⁶ Річний звіт ЄНПФ за 2017 рік, с. 25. Отримано 7 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/3bf/3bf6d84c1b63a1330a5f04e473dadc78.pdf>.

²⁷ Примітка: суб'єкти квазідержавного сектора – державні підприємства, товариства з обмеженою відповідальністю, акціонерні товариства, у тому числі національні керуючі холдинги, національні холдинги, національні компанії, учасником або акціонером яких є держава, а також дочірні, залежні і інші юридичні особи, які є афілійованими з ними відповідно до законодавчих актів Республіки Казахстан згідно до п. 31 ст. 3 Бюджетного кодексу Республіки Казахстан. Отримано 7 листопада 2018 року з: http://mic.gov.kz/sites/default/files/pages/byudzhetnyy_kodeks_respubliki_kazahstan.doc.

4. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В РЕСПУБЛІЦІ КАЗАХСТАН

Єдиний накопичувальний пенсійний фонд залучає обов'язкові пенсійні внески, обов'язкові професійні пенсійні внески, добровільні пенсійні внески і забезпечує здійснення пенсійних виплат.

На рис. 10 представлено модель функціонування ЄНПФ у Республіці Казахстан.

Рис. 10. Модель функціонування ЄНПФ у Республіці Казахстан

Джерело: сформовано автором на основі Закону «Про пенсійне забезпечення в Республіці Казахстан»²⁸.

Право на пенсійні виплати з ЄНПФ за рахунок добровільних пенсійних внесків виникає в осіб, які мають пенсійні накопичення у цьому фонді:

- 1) досягли п'ятдесятирічного віку;
- 2) є інвалідами;
- 3) виїжджають або виїхали на постійне місце проживання за межі Республіки Казахстан;

²⁸ Закон Республіки Казахстан «О пенсионном обеспечении в Республике Казахстан». Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/855/855f6865d8be9dc353ce35a4e118b3a3.pdf>.

4) іноземців та осіб без громадянства, які представили документи, визначені законодавством Республіки Казахстан, що підтверджують намір або факт виїзду.

У разі смерті особи, яка має пенсійні накопичення в ЄНПФ за рахунок добровільних пенсійних внесків, вони успадковуються в порядку, встановленому законодавством Республіки Казахстан.

Єдиним акціонером ЄНПФ є Уряд Республіки Казахстан.

ЄНПФ має право:

- 1) залучати добровільні пенсійні внески;
- 2) отримувати комісійну винагороду за свою діяльність;
- 3) з питань, пов'язаних з пенсійним забезпеченням, представляти інтереси вкладника (одержувача) в суді в порядку, передбаченому законодавством Республіки Казахстан;
- 4) здавати в оренду майно, придбане для власних потреб;
- 5) відкривати філії і представництва;
- 6) здійснювати інші права згідно з пенсійними правилами ЄНПФ.

Довірче управління пенсійними активами ЄНПФ здійснюється Національним банком Республіки Казахстан на підставі договору про довірче управління, що укладається між Національним банком Республіки Казахстан і ЄНПФ.

Функції Ради з управління Національним фондом Республіки Казахстан у частині управління пенсійними активами ЄНПФ:

- вироблення пропозицій з підвищення ефективності управління;
- розгляд та вироблення пропозицій з напрямів інвестування;
- вироблення пропозицій з визначення переліку фінансових інструментів, дозволених до придбання за рахунок пенсійних активів ЄНПФ;
- розгляд річних звітів про діяльність ЄНПФ.

Пенсійні активи ЄНПФ зберігаються й обліковуються на рахунках у Національному банку Республіки Казахстан відповідно до кастодіального договору, що укладається між Національним банком Республіки Казахстан і ЄНПФ.

Національний банк Республіки Казахстан з метою обліку та зберігання пенсійних активів ЄНПФ має право відкривати рахунки в закордонних кастодіанах, що визначаються уповноваженим органом.

Національний банк Республіки Казахстан здійснює контроль за цільовим розміщенням пенсійних активів ЄНПФ у порядку, встановленому нормативно-правовим актом уповноваженого органу.

Договір про пенсійне забезпечення за рахунок добровільних пенсійних внесків укладається між ЄНПФ і вкладником (одержувачем) у письмовій формі відповідно до типового договору про пенсійне забезпечення за рахунок добровільних пенсійних внесків.

Єдиний накопичувальний пенсійний фонд у порядку, встановленому законодавством Республіки Казахстан, веде бухгалтерський облік і складає фінансову звітність, а також надає фінансову звітність та первинні статистичні дані в уповноважений орган окремо про:

- 1) пенсійні активи, сформовані за рахунок обов'язкових пенсійних внесків, обов'язкових професійних пенсійних внесків і добровільних пенсійних внесків;
- 2) пенсійні активи, сформовані за рахунок обов'язкових пенсійних внесків роботодавця;
- 3) власні кошти, призначені для забезпечення фінансово-господарської діяльності ЄНПФ.

Аудит ЄНПФ проводить аудиторська організація, правомочна на проведення аудиту відповідно до законодавства Республіки Казахстан про аудиторську діяльність.

Аудиторський звіт фінансової звітності ЄНПФ не становить комерційної таємниці.

За результатами обов'язкового щорічного аудиту ЄНПФ аудиторська організація складає три аудиторські звіти про:

- пенсійні активи, сформовані за рахунок обов'язкових пенсійних внесків, обов'язкових професійних пенсійних внесків і добровільних пенсійних внесків;
- пенсійні активи, сформовані за рахунок обов'язкових пенсійних внесків роботодавця;
- власні кошти.

Єдиний накопичувальний пенсійний фонд в обов'язковому порядку створює службу внутрішнього аудиту і формує такі колегіальні органи:

- 1) рада директорів – орган управління;
- 2) правління – виконавчий орган.

ВИСНОВКИ

Пенсійне забезпечення Республіки Казахстан представлено трирівневою системою, яка поєднує механізми солідарної та накопичувальної систем.

1-й рівень передбачає виплату базових та солідарних пенсій, джерелом яких є державний бюджет.

2-й рівень складається з обов'язкових пенсійних внесків на рівні 10% та обов'язкових професійних пенсійних внесків роботодавців на рівні 5%, які вводяться з 2020 року, а з січня 2014 року діють 5% відрахування за працівників, зайнятих на небезпечних виробництвах.

3-й рівень представлений добровільними пенсійними внесками.

Джерелом виплат для 2-го та 3-го рівнів пенсійної системи є накопичення громадян в Єдиному накопичувальному пенсійному фонді та інвестиційний дохід за цими накопиченнями.

Пенсійні активи, сформовані за рахунок обов'язкових пенсійних внесків, обов'язкових професійних пенсійних внесків і добровільних пенсійних внесків, включають пенсійні внески, інвестиційний дохід, кошти, що надійшли як пеня та відшкодування збитків, за мінусом комісійної винагороди.

У 2015–2018 рр. зростання рік до року для пенсійних рахунків відбувалося на рівні близько 1%. У 2017 році пенсійні накопичення значно скоротилися – приблизно на 30%, а на 01.01.2018 року зростання становило 20%.

За весь період у загальній кількості ІПР значна частка належить обов'язковим пенсійним внескам (у середньому близько 96%). Частка професійних та добровільних внесків незначна – 4 та 0,4% відповідно.

З 2017 року у звітах ЄНПФ також висвітлюється інформація про кількість рахунків, на яких є пенсійні накопичення. Станом на початок 2017–2018 р. частка рахунків з накопиченнями за всіма типами рахунків становила від 92 до 96%, тобто більшість рахунків активні і на них здійснюються пенсійні накопичення.

Частка пенсійних накопичень за рахунками ОПВ становить близько 98%, за рахунками ОППВ та ДПВ вона невелика – 2 та 0,2% відповідно, що свідчить про незначний рівень добровільних вкладень громадян. На 01.01.2018 добровільні пенсійні накопичення становили близько 4,7 млн євро, а професійні пенсійні накопичення – близько 386,5 млн євро.

У 2018 році порівняно з показником 2015 року рівень пенсійних внесків зменшився на 20%, при цьому в 2017 році зменшення становило 52%. Пенсійні виплати зросли в загальному обсязі на 46% у 2018 році порівняно з показником 2015 року. Щодо темпів росту рік до року, то у 2016 спостерігалось зростання на рівні майже 60%, у 2017 році – зменшення на 30%, а в 2018 році – збільшення на 27%.

Тенденція частки рахунків у пенсійних внесках по роках стала, тобто близько 95,5, 4,5 та 0,04% належить ОПВ, ОППВ та ДПВ відповідно. У 2016 році нарахований та чистий інвестиційний дохід були найвищими за весь проаналізований період, при цьому темп приросту для цих показників становив понад 300%.

У 2017 році суттєво скоротилися показники дохідності – на рівні 60 та 63% для нарахованого та чистого інвестиційного доходу, а на початок 2018 року підвищення становило 14,5 та майже 19% відповідно порівняно з аналогічними показниками попереднього року.

У середньому питома вага чистого інвестиційного доходу в загальній вартості нарахованого доходу становила близько 90%. У 2015 та 2017 рр. спостерігалось перевищення рівня дохідності над рівнем інфляції на близько 2 та 1 в. п. відповідно, для 2014 та 2016 рр. характерна протилежна тенденція, коли інфляція перевищувала рівень дохідності на близько 1 в. п.

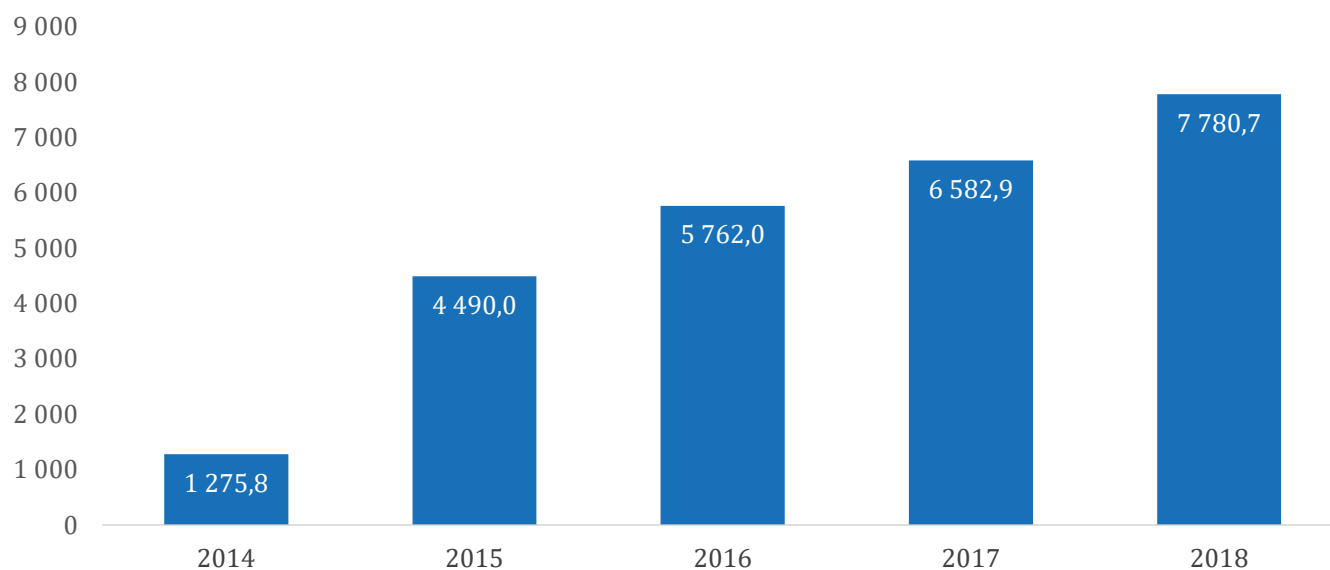
Упродовж 2014–2018 рр. спостерігалися різні тенденції зміни чистої вартості активів. У 2014–2016 рр. вартість чистих активів збільшувалася, а саме на початок 2015 року темп приросту становив близько 200%, а на початок 2016 року – близько 35% до показника попереднього року. На початок 2017 року чиста вартість пенсійних активів знизилася на 30%, а на початок 2018 року підвищилася на 18%.

Простежується тенденція, коли більшість активів (46%) вкладається у державний центробанк та внутрішні банки другого рівня Республіки Казахстан (21,2%). 14,4 та 10,2% від усіх вкладень пенсійних активів ЄНПФ припадає на вкладення у центральні банки іноземних держав та центробанки квазідержавних організацій відповідно. Питома вага депозитів в іноземних банках на початок 2018 року становить 0,75%.

Отже, Єдиний накопичувальний пенсійний фонд здійснює залучення обов'язкових пенсійних внесків, обов'язкових професійних пенсійних внесків, добровільних пенсійних внесків і забезпечує здійснення пенсійних виплат.

Єдиним акціонером ЄНПФ є уряд Республіки Казахстан. Довірче управління пенсійними активами ЄНПФ здійснює Національний банк Республіки Казахстан на підставі договору про довірче управління, що укладається між Національним банком Республіки Казахстан і ЄНПФ.

Національний банк Республіки Казахстан з метою обліку та зберігання пенсійних активів ЄНПФ має право відкривати рахунки в закордонних кастодіанах, що визначаються уповноваженим органом. Також Національний банк Республіки Казахстан здійснює контроль за цільовим розміщенням пенсійних активів ЄНПФ у порядку, встановленому нормативно-правовим актом уповноваженого органу.

Пенсійні накопичення у динаміці, млрд KZT (станом на початок року)

Джерело: сформовано автором на основі інформації ЄНПФ²⁹.

²⁹ Отчет об объемах пенсионных накоплений и количестве индивидуальных пенсионных счетов вкладчиков (получателей) на 01.01.2015 г. по областям Республики Казахстан. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/f5d/f5da275e382f0f367dc8f779585cfc6f.pdf>. Отчет об объемах пенсионных накоплений и количестве индивидуальных пенсионных счетов вкладчиков (получателей) ОППВ по областям/городам Республики Казахстан по состоянию на «01» января 2018 года. Отримано 6 листопада 2018 року з: <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/454/454a96d15c3c0bf353f486267883b635.pdf>.

вул. Лютеранська, 28а, офіс 1
тел. +38 044 290 47 37
01024, Київ, Україна
info@feao.org.ua
www.feao.org.ua
www.facebook.com/feao.vru/

© Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України, 2018
Передрук цього матеріалу авторизований. Дозвіл на використання або передрук
тексту необхідно отримати на пряму від власників прав.